

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

KOULUUN KIINNITTÄMISEN TUKEMINEN JA POISSAOLOIHIN PUUTTUMINEN OPPILAIKEN, HUOLTAJIEN JA KOULUN HENKILÖSTÖN NÄKÖKULMASTA

Tiivistelmät 27:2023
TEKIJÄT Eeva-Liisa Markkanen & Aino-Maria Pusa
KANNEN KUVA xxx
KUVAT xxx
TAITTO PunaMusta Oy
ISBN 978-952-206-833-0 nid.
ISBN 978-952-206-834-7 pdf
ISSN 2669-817X (painettu)
ISSN 2669-8811 (verkkajulkaisu)
@Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Sisällys

Kouluun kiinnittyminen ja poissaoloihin puuttuminen	4
Koulupoissaoloja koskeva normiohjaus on vahvistunut	6
Yhteiset käsitteet lisäävät yhteistä ymmärrystä	7
Arviointiaineisto	12
Opetuksen järjestäjien ja koulun henkilöstön näkökulma poissaolojen ehkäisyyn ja puuttumiseen	14
Poissaoloihin liittyvien toimintamallien juurruttamiseen tulee kiinnittää huomiota	14
Poissaolojen taustalla olevien syiden selvittäminen ei ole systemaattista	17
Huomio läsnäolon ja kouluun kiinnittymisen tukemiseen	22
Luokanvalvojan tai -ohjaajan tehtävä on tärkeä kouluun kiinnittymisen näkökulmasta, mutta kuormittaa opettajia	24
Monialainen yhteistyö poissaoloihin puuttumisessa	26
Kouluvalmentajien toimenkuva on kehittymässä – olennaista on kiinnittää työ osaksi koulun hyvinvointityön rakenteita	29
Oppilaiden kokemuksia kouluun kiinnittymisen tukemisesta ja poissaoloihin puuttumisesta	34
Kokemus kiinnittymisestä kouluun vaikuttaa oppilaiden näkemyksiin yhteisöllisyyttä edistävästä toiminnasta	35
Kouluun palaaminen poissaolon jälkeen	37
Huoltajien kokemuksia kouluun kiinnittymisen tukemisesta ja poissaoloihin puuttumisesta	39
Huoltajat tarvitsevat lisää tietoa koulussa tehtävästä hyvinvointityöstä sekä poissaolojen ehkäisyyn ja puuttumisen toimintatavoista	39
Säännöllisen koulunkäynnin haasteiden tunnistaminen, varhainen puuttuminen ja poissaolot	42
Yhteenveto	44
Lähteet	46

Kouluun kiinnittyminen ja poissaoloihin puuttuminen

Koulu on lapselle ja nuorelle tärkeä kehitysympäristö niin oppimisen kuin sosiaalisen kehityksenkin kannalta. Koulupoissaolot ovat haastava ja monitahoinen ongelma, jonka taustalla voi olla useita erilaisia syytekijöitä. Poissaolot voivat toimia oppilaiden hyvinvoinnin indikaattorina, sillä koulupoissaolot voivat kertoa haasteista oppilaan elämässä. Syystä riippumatta poissaolo koulusta tarkoittaa sitä, että oppilas menettää poissaolojakson verran opetusta, ohjausta ja vertaisryhmän vuorovaikutusta. Ongelmalliset poissaolot vaikuttavatkin merkittävästi lapsen tai nuoren oppimiseen, hyvinvointiin ja kaverisuhteisiin. Haasteet säännöllisessä koulunkäynnissä kuormittavat oppilaan lisäksi myös laajasti koko perhettä.

Koulupoissaolojen lisääntymiseen ja pitkittymiseen on kiinnitetty huomiota viime vuosina. Poissaolojen seurannasta saatava tieto kertoo osaltaan oppilaiden hyvinvoinnista ja sitä voi hyödyntää niin yksilön, ryhmän, koulun kuin opetuksen järjestäjän näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriö koordinoi teemaan liittyen laaja sitouttavan koulu yhteistyön kehittämisen kokonaisuutta vuosina 2021–2023. Elokuussa 2023 tulivat voimaan niin perusopetuksen lainsäädännön uudistus kuin opetussuunnitelmankin päivitys poissaoloihin liittyen. Uudistusten tavoitteena on tukea oppilaiden läsnäoloa ja kiinnittymistä kouluun sekä vähentää poissaoloja. Tässä julkaisussa esitellään Karvin koulupoissaolojen ehkäisyn ja puuttumisen toimintatapoja tarkastellen sitouttavan koulu yhteistyön arvioinnin keskeisiä tuloksia eri toimijoiden näkökulmista.

Poissaolojen ehkäisyn ja puuttumisen toimintatapoja kehitettiin ja arvioitiin laajassa sitouttavan koulu yhteistyön kokonaisuudessa

Karvi toteutti vuosina 2021–2023 arviointihankkeen, jossa arvioitiin sitouttavan koulu yhteistyön erityisavustusta saaneiden pilottihankkeiden toteutusta ja vaikuttavuutta. Arvioinnin tehtävänä oli kehittävän arvioinnin menetelmillä tukea paikallisten pilottihankkeiden tuloksellisuutta ja tuottaa tietoa sitouttavan koulu yhteistyön valtakunnallisen toimintamallin kehittämistyöhön. Karvin toteuttama kehittävä arviointi toteutettiin rinnakkain, kiinteässä yhteistyössä, opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoiman valtakunnallisen sitouttavan koulu yhteistyön toimintamallin kehittämisen kanssa¹.

Tähän tiivistelmä julkaisuun on koottu keskeisiä tuloksia Karvin vuosina 2021–2023 toteuttamasta sitouttavan koulu yhteistyön arvioinnista. Arviointitulokset esitellään tuoden esiin eri toimijoiden näkökulmaa koulupoissaolojen ehkäisyyn ja niihin puuttumiseen. Opetuksen järjestäjien ja opettajien näkökulma painottaa yhdenmukaisia toimintatapoja ja niiden juurruttamista. Oppilailta kerätty aineisto korostaa arkisten kohtaamisten merkitystä kouluun kiinnittymisen tukemisessa. Huoltajien näkökulmasta keskiöön nousee huoltajien tietoisuus koulun toimintatavoista.

Arvioinnin tuloksia on raportoitu useissa osajulkaisuissa, väliraportissa sekä arvioinnin loppuraportissa².

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi kehittämistyön tuloksena käsikirjan oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen (Sergejeff 2023).

² Tutustu julkaisuihin ja arvioinnin toteutukseen Karvin nettisivuilla: Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi

Koulupoissaoloja koskeva normiohjaus on vahvistunut³

Perusopetuslaissa säädetään sekä oppivelvollisen oikeuksista että velvollisuuksista. Oppivelvollisella on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaan-ohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppivelvollisen on puolestaan osallistuttava perusopetuslain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavoin perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Perusopetukseen osallistumisesta voidaan myöntää tilapäinen vapautus erityisestä syystä. Oppilaan huoltajan velvollisuudesta huolehtia siitä, että oppivelvollinen suorittaa oppivelvollisuuden, säädetään oppivelvollisuuslaissa⁴.

Perusopetuslain pykälää 26 päivitettiin 1.8.2023 voimaan tulleen lainsäädännön mukaan seuraavaan muotoon:

Opetuksen järjestäjän tulee ennaltaehkäistä perusopetukseen osallistuvan oppilaan poissaoloja sekä seurata ja puuttua niihin suunnitelmallisesti. Opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa luvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.
Perusopetuslaki 628/1998

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita 2014 päivitettiin vastaamaan perusopetuslain 26 pykälän muutoksia. Oppilaiden poissaolojen ehkäiseminen ja poissaolojen seurantaan ja puuttumiseen liittyvä suunnitelmallisuus kirjattiin seuraaviin lukuihin:

- luku 4.2 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet
- luku 5.1 Yhteinen vastuu koulupäivästä
- luku 5.6 Paikallisesti päätettävät asiat.

³ Lue lisää normien muokkauksesta loppuraportista (Markkanen & Pusa 2023b) sekä Perusopetuslaki 628/1998 ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

⁴ Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 9§

Yhteiset käsitteet lisäävät yhteistä ymmärrystä

Säännöllisen koulunkäynnin vaikeuksiin liitetään useita käsitteitä, joista osa on päällekkäisiä. Karvin toteuttama tiedonkeruu osoitti, että niin opetuksen järjestäjät kuin koulutkin käyttävät koulupoissaoloihin liittyen erilaisia käsitteitä. Myös käsitykset siitä, milloin poissaolot herättävät huolta tai ovat ongelmallisia, vaihtelevat opetuksen järjestäjien välillä⁵.

Suomenkielisessä keskustelussa haasteena on lisäksi se, että kielestämme puuttuu vakiintunut käsitteistö koulupoissaoloihin liittyviin ilmiöihin. Yhteisesti hyväksytyt tulkinnan puute saattaa johtaa kouluissa vaihteleviin käytäntöihin poissaolojen seuraamisessa ja niihin puuttumisessa. Poissaoloilmiöön liittyvien yhtenäisten käsitteiden lisäksi myös erilaisten koulupoissaolotyyppien tunnistaminen ja niiden määrittely on tärkeää oikeanlaisten puuttumisen keinojen valitsemiseksi.

⁵ Markkanen, Saarinen & Rumpu 2022

Arvioinnissa laadittiin koulupoissaoloihin liittyen jäsenys, jossa keskeisiksi käsitteiksi on nostettu termit epäsäännöllinen koulunkäynti sekä ongelmalliset poissaolot⁶.

Kouluun kiinnittyminen

Kouluun kiinnittyminen kuvaa oppilaan suhdetta koulunkäyntiin ja opiskeluun; se on oppilaan ja hänen kouluympäristönsä välinen vuorovaikutussuhde. Kouluun kiinnittyminen ennaltaehkäisee poissaoloja ja edistää oppimista.

Koululäsnäolo / Koulussa olo / Läsnäolo koulussa

Läsnäolo koulussa tarkoittaa oppilaan fyysistä läsnäoloa koulussa ja oppitunneilla lukujärjestyksen mukaisesti sekä osallistumista muuten koulupäivän ohjelmaan ja toimintaan. Läsnäolon on todettu olevan yhteydessä niin oppilaan oppimistuloksiin kuin myönteisten sosiaalisten taitojen sekä suhteiden rakentumiseen.

Koulupoissaolot

Koulupoissaoloilla tarkoitetaan tässä kaikkia niitä tilanteita, joissa oppilas ei osallistu koulutyöskentelyyn koulussa tai erityisin opetusjärjestelyin. Näihin kuuluvat sekä luvalliset että luvattomat poissaolot koulusta.

Epäsäännöllinen koulunkäynti

Koulupoissaolot kehittyvät usein vähitellen. Epäsäännöllisellä koulunkäynnillä tarkoitetaan kouluun tulemiseen ja koululäsnäoloon liittyvien haasteiden ensi merkkejä, jotka jatkessaan voivat johtaa ongelmallisiin poissaoloihin. Näihin kuuluvat esimerkiksi toistuvat myöhästymiset, satunnaiset luvattomat poissaolot sekä toistuvat poissaolot tiettyjen oppiaineiden tunneilta tai tiettyyn aikaan.

⁶ Käsitteellinen jäsenys on laadittu Sitouttavan koulu yhteistyön arvioinnin loppuraporttiin hyödyntäen arvioinnin aikana kerättyä tietoa sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Samaa käsitteellistä jäsenystä on hyödynnetty myös opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa Yhteisellä koulutiellä -käsikirjassa (Sergejeff 2023).

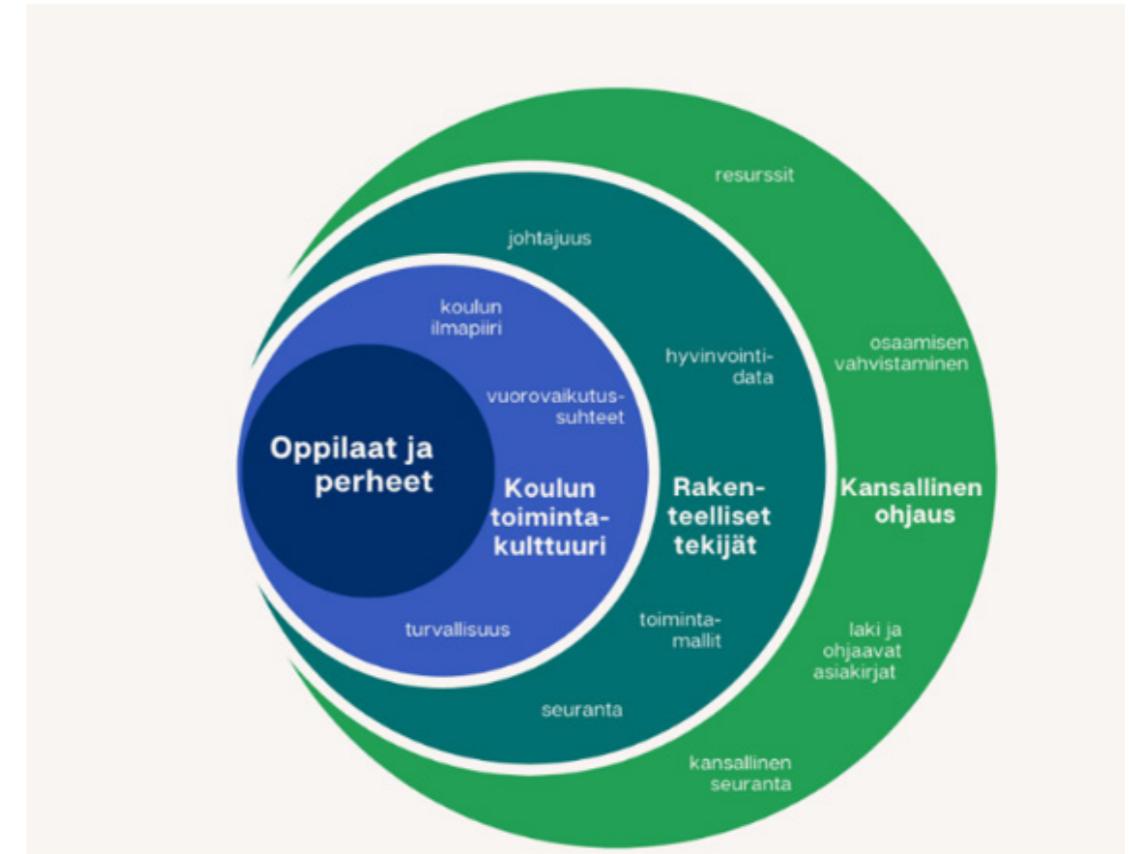
Ongelmallinen poissaolo

Ongelmallisella poissaololla tarkoitetaan tilannetta, jossa oppilaalle on kertynyt niin paljon luvallisia tai luvattomia poissaoloja koulusta, että niiden katsotaan vaarantavan oppilaan hyvinvointia ja oppimista.

Oppilaiden koulupoissaoloja sekä niille altistavia tekijöitä sekä poissaolojen seurauksia on tutkittu useista näkökulmista. Viimeaikaisessa tutkimuskirjallisuudessa ymmärrys ilmiön systeemisestä luonteesta on vahvistunut. Kouluun kiinnittymistä sekä poissaoloja on alettu tarkastella myös sosioekologisesta näkökulmasta, jolloin huomio ei kohdistu vain oppilaaseen, tämän perheeseen tai muihin yksilöön liittyviin riski- ja suojaaviin tekijöihin. Mukaan on otettu laajempia koululäsnäolon ja poissaolojen monimutkaista ekologiaa ymmärtävä lähestymistapa (Kearney ym. 2022). Tällöin huomio kiinnittyy myös kouluun kiinnittymistä tukeviin yhteiskunnallisiin tekijöihin, hallinnollisiin rakenteisiin sekä eri tasojen välillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja siinä tapahtuviin muutoksiin.

Sosioekologisesta näkökulmasta tarkasteltuna koululäsnäoloa voidaan tarkastella neljällä tasolla. Keskiössä ovat oppilaat ja heidän perheensä. Toinen taso koostuu koulun toimintakulttuurista. Siihen kuuluvat turvallisuus, koulun ilmapiiri sekä vuorovaikutussuhteet. Kolmas taso kuvaa rakenteellisia tekijöitä. Näitä ovat johtajuus, hyvinvointitieto, toimintamallit sekä seuranta. Neljäs taso käsittää kansallisen ohjauksen. Tähän liittyvät resurssit, osaamisen vahvistaminen, laki ja ohjaavat asiakirjat sekä kansallinen seuranta.

KUVA 1. Systeeminen lähestymistapa kouluun kiinnittymistä tukevien toimintatapojen ja poissaoloihin puuttumisen käytäntöjen arviointiin

Arviointiaineisto

Arviointiaineisto kerättiin lukuvuosien 2021–2022 sekä 2022–2023 aikana eri toimijoille suunnatuilla kyselyillä sekä laadullisella aineistonkeruulla. Arvioinnin aineistonkeruu sekä sen raportointi on esitetty seuraavassa taulukossa. Tässä julkaisussa esitetään arvioinnin keskeiset tulokset eri toimijoiden näkökulmasta tiivistäen ja uudelleen jäsentäen.

TAULUKKO 1. Arvioinnin aineistonkeruu sekä raportointi

AJANKOHTA	AINEISTONKERUU	N	RAPORTOITU
SYKSY 2021	Alkukartoituskysely koordinaattoreille	24	Alkukartoitus (Markkanen, Saarinen & Rumpu 2022) ja väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Alkukartoituskysely opetuksenjärjestäjille	112	Alkukartoitus (Markkanen, Saarinen & Rumpu 2022) ja väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Alkukartoituskysely opetusvelvollisuuteen sitomattomille työntekijöille	79	Alkukartoitus (Markkanen, Saarinen & Rumpu 2022) ja väliraportti (Markkanen ym. 2022)
KEVÄT 2022	Kysely SKY-kehittämiskoulujen henkilöstölle	142	Väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Kysely SKY-kehittämiskoulujen yhteisöllisille opiskeluhoitoryhmille	106	Väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Kysely SKY-kehittämiskoulujen oppilaiden huoltajille	3615	Väliraportti (Markkanen ym. 2022) Osajulkaisu (Markkanen 2023)
	Haastattelut huoltajille	9	Väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Kouluvalmentajien keräämät terveiset nuorilta	22	Väliraportti (Markkanen ym. 2022)
	Kouluvierailut ja niiden yhteydessä pidetyt työpajat oppilaille	92	Väliraportti (Markkanen ym. 2022)
KEVÄT 2023	Kysely luokanohjaajille	1304	Osajulkaisu (Markkanen & Pusa 2023)
	Kysely tilastoinnista ja seurannasta	55	Loppuraportti (Markkanen & Pusa 2023b)
	Opetuksen järjestäjien edustajien haastattelu	43	Osajulkaisu (Pusa & Markkanen 2023)
	Kansallisesta ohjauksesta vastaavien tahojen haastattelu	4	Loppuraportti (Markkanen & Pusa 2023b)
	Oppilaskysely opetusvelvollisuuteen sitomattomasta työstä	3833	Osajulkaisu (Markkanen, Pusa & Hietala 2023)
	Taustakysely opetusvelvollisuuteen sitomattomille työntekijöille	51	Loppuraportti (Markkanen & Pusa 2023b)
JATKUVAA	Kehittämistyön havainnointi		Väliraportti (Markkanen ym. 2022) Loppuraportti (Markkanen & Pusa 2023b)

Opetuksen järjestäjien ja koulun henkilöstön näkökulma poissaolojen ehkäisyyn ja puuttumiseen⁷

Poissaoloihin liittyvien toimintamallien juurruttamiseen tulee kiinnittää huomiota

Koulupoissaoloihin puuttuminen sekä oppilaiden ongelmallisiin koulupoissaoloihin liittyvät toimenpiteet ja toimintamallit vaihtelevat Suomessa alueittain ja paikkakunnittain (esim. Määttä ym. 2020). Poissaoloihin puuttumisen toimintamalli on aikaisemmin sisällytetty osaksi koulukohtaista opiskeluhoitosuunnitelmaa. Elokuusta 2023 alkaen siitä säädetään tarkemmin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvussa viisi. Karvin arviointi osoitti, että vaihtelu poissaoloihin liittyvissä toimintamalleissa opetuksen järjestäjien ja koulujen välillä on suurta.

Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistoiminnan alkaessa lähes kaikilla mukana olleilla opetuksen järjestäjillä oli jo käytössään toimintamalli poissaoloihin puuttumiseen. Karvin keräämä arviointiaineisto osoitti toimintamalleihin liittyen seuraavat kehittämiskohteet⁸:

- Ennaltaehkäisevän työn kuvaus toimintamalleissa oli vähäistä
- Poissaolojen taustasyiden selvittämistä ei toteutettu systemaattisesti
- Eri toimijoiden väliset vastuut olivat epäselviä

⁷ Henkilöstön näkökulmasta esitetyjä tuloksia löydät erityisesti osajulkaisuista ja III: "Erilaisia lähestymistapoja ja vaihtelevia asenteita – opetuksen järjestäjien kokemuksia poissaoloihin liittyvien toimintatapojen kehittämisestä" (Pusa & Markkanen 2023) sekä arvioinnin väliraportista (Markkanen ym. 2022) ja loppuraportista (Markkanen & Pusa 2023b).

⁸ Arviointitietoa on hyödynnetty taustatietona perusopetuslakiin tehdyn muutoksen taustalla (HE 162/2022).

- Toimintamallin juurruttaminen käyttöön oli puutteellista
- Huoltajat eivät olleet riittävän tietoisia poissaoloihin liittyvistä toimintamalleista
- Toimintamalleista ei kerätty systemaattisesti arviointitietoa

”Toimintamalliin tulisi henkilökunta perehdyttää säännöllisesti, kuten myös oppilaat ja huoltajat.

”Toimintamallista tulisi kerätä palautetta ja kehittää mallia sen pohjalta. Teoriassa ihan hyvä malli, mutta ei ole vielä päässyt oikein käytäntöön.

Karvin toteuttaman alkukartoituksen perusteella suurin osa opetuksen järjestäjien laatimista poissaoloihin liittyvistä toimintamalleista on rakentunut ns. porrasmalleiksi, joissa on määritelty poissaolotunteihin perustuen kynnsrajat, joiden ylityessä käynnistetään toimintamalleissa määriteltyjä poissaoloihin puuttumisen toimenpiteitä. Näitä paikallisissa toimintamalleissa määriteltyjä kynnsrajoja sekä sitä, millaisia toimenpiteitä eri vaiheissa otetaan käyttöön, on muokattu, kehitetty ja selkeytetty sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistyön yhteydessä vuosina 2021–2023. Opetuksen järjestäjien edustajilta kerätyn haastatteluaineiston mukaan toimintamallien selkeyttäminen vaatii kuitenkin edelleen työtä ja jatkuvaa seurantaa.

”Meillä on ollut käytössä tuo porrasmalli. Meillä on ollut malli, jossa oli erikseen määriteltyinä luvalliset ja luvattomat poissaolot. Luvattomissa poissaoloissa tuntirajana on ollut 30 ja luvallisissakin sitten 50 oli sitten siinä, että missä lähde-tään niinku käynnistämään tukitoimenpiteitä. Poissaolojen porrasmalli on meillä muuttunut tän hankkeen myötä siten että enää me ei puhuta luvallista ja luvattomista poissaoloista, vaan puhutaan ylipäättänsä poissaoloista ja on käynnistetty siitä, että jo ensimmäisestä luvattomasta poissaolotunnista niin tulee ottaa oppilaaseen kontaktia eli jo siitä lähtien lähde-täisiin kyselemään ehkä tukitoimenpiteet sitten käynnistyy vähitellen siitä.

Poissaoloihin puuttumisen kynnyksrajat vaihtelevat Karvin toteuttaman kartoituksen mukaan paljon eri opetuksen järjestäjien välillä. Ensimmäisten toimenpiteiden käynnistymisen vaihteli välittömästä puuttumisesta aina 60 poissaolotunnin rajaan saakka. Myös intensiivisten tukitoimien käynnistyminen vaihteli 30 poissaolotunnista 150 tuntiin. Tämä osoitti, että opetuksen järjestäjät ovat tulkinneet eri tavoin sitä, milloin poissaolot ovat huolta herättäviä tai ongelmallisia. Myös eri toimijoiden kokemukset toimintamalleissa määritellyistä poissaoloihin puuttumisen kynnyksrajoiden toimivuudesta vaihtelivat. Erityisesti opetuksen järjestäjätasolla tunnistettiin, että toimintamallien kehittämisessä on osaltaan kyse myös ajattelutavan sekä toimintakulttuurin muutoksesta, jolloin huomio siirtyy poissaoloihin puuttumisesta ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin.

Sekä koulun johdon ja opetushenkilöstön että yhteisöllisten opiskeluhoitoryhmien vastauksissa poissaoloihin liittyvän toimintamallin juurtumisessa koulun käytäntöihin esiintyi vaihtelua. Noin viidennes kummastakin vastaajaryhmästä ilmoitti, että omassa koulussa käytössä olevaa toimintamallia ei noudateta johdonmukaisesti eikä se ole juurtunut käytöön. Myös opetuksen järjestäjiltä kerätty haastatteluaineisto toi esiin toimintamallien juurruttamisen tärkeyttä. Haastatteluaineiston perusteella opettajat suhtautuvat uusiin tai päivitettyihin toimintatapoihin vaihtelevasti. Uusiin käytäntöihin ja toimintamalliin tottuminen ja niiden juurtuminen osaksi koulun arkea ja toimintakulttuuria vaatii aikaa.

” Mä sanoisin, että se [opettajien suhtautuminen malliin] on ihan hirveän vaihtelevaa. On niin kun lähestulkoon sairaslomalle hakeutumisesta siihen, että jee tää on just sitä mitä mä oon kaivannut ja kaikkea siltä väliltä, että hirveän yksilökohtaista, osa opettajista kokee sen hyvinkin sellaisena, että se on jotakin ylimääräistä ja jotakin mikä on kauhean raskasta ja kun tällaista nyt pakotetaan tekemään ja tän tapasta, mikä on aika jännittävää. (Haastattelu2)

Poissaolojen taustalla olevien syiden selvittäminen ei ole systemaattista

Karvin keräämän arviointiaineiston perusteella poissaolojen taustalla olevien syiden systemaattisessa selvittämisessä on opetuksen järjestäjien, koulujen henkilöstön ja huoltajien mukaan puutteita:

- Kolmannes yhteisöllisistä opiskeluhoitoryhmistä arvioi, ettei omassa koulussa ole yhteisesti sovittuja toimintatapoja poissaolojen taustasyiden selvittämiseen.
- Niistä huoltajista, joiden lapsella oli ollut ongelmallisia poissaoloja, viidennes koki, että oman lapsen poissaolojen taustalla olevia syitä ei ole selvitetty riittävän huolellisesti.

Myös luokanohjaajina tai -valvojina toimivat yläkoulun opettajat pitivät poissaolojen taustasyiden selvittämiseen liittyviä haasteita merkittävinä. Opettajien näkökulmasta haasteita aiheuttaa erityisesti epäselvyydet eri toimijoiden rooleissa ja vastuissa poissaolojen taustasyiden selvittämiseen liittyen.

” Luokanohjaaja on vastuuhenkilö poissaoloihin puuttumisessa, mutta kun taustasyitä selvitetään, kukaan ei olekaan vastuussa (terveydenhuolto yms.). Luokanvalvojan ammattitaidolla on haastavaa tehdä arvioita poissaolojen taustasyistä.

” Tieto ei kulje salassapitovelvollisuuden takia ja luokanohjaajan on vaikea muodostaa kokonais käsitys oppilaan poissaolojen juurisyistä. Ongelmien pitkittyminen, kun juurisyihin ei kyetä vaikuttamaan koulun käytössä olevilla keinoilla. Mitä valtuuksia voi käyttää. Kenen vastuulla yksilöllisten ratkaisujen räätälöiminen on sekä kuka valvoo oppilaan edistymistä, hoitaa yhteydenpidon aineenopettajien, oppilaan, sosiaalipuolen, huoltajien jne. kanssa. Asioiden eteneminen/etenemättömyys koulun ulkopuolella.

Koulujen yhteisöllisten opiskeluhoitoryhmien mukaan poissaolojen taustasyiden selvittämisessä hyödynnetään melko vähän kartoitustyökaluja ja muita systemaattisia työmenetelmiä. Vain kolmannes yhteisöllisistä opiskeluhoitoryhmistä ilmoitti, että omassa koulussa käytetään säännöllisesti jotain systemaattista työmenetelmää poissaolojen taustalla olevien syiden selvittämiseen. Olisi tärkeää, että tutkittuun tietoon perustuvia työkaluja ja -menetelmiä pilotoidaan ja testataan systemaattisesti ja toimiviksi todettujen menetelmien levittämiseen ja implementointiin osoitetaan myös riittävästi tukea.

Miksi poissaoloista tarvitaan yhdenmukaista tilastotietoa?

Karvi selvitti opetuksen järjestäjien kokemuksia poissaolojen seurannasta ja tilastoinnista sekä näihin liittyviä kehittämistarpeita (Markkanen, Saarinen & Rumpu 2022; Markkanen ym. 2022). Keskeisinä tuloksina nostettiin esiin seuraavia huomioita:

- Alle puolet opetuksen järjestäjistä seuraa poissaoloja kuntatasolla. Seuranta tehdään ensisijaisesti koulu- ja opetusryhmäkohtaisesti.
- Koulujen näkökulmasta erityisesti poissaoloihin puuttumiseen liittyvien toimenpiteiden kirjaamisessa oli puutteita.
- Yhtenäisten käytäntöjen puute poissaolojen kirjaamisessa heikentää seurantatiedon luotettavuutta ja vertailtavuutta.
- Poissaoloista kertynyttä tietoa ei hyödynnetty systemaattisesti päätöksenteon tukena. Poissaolojen ehkäisy, niihin puuttumisen sekä poissaolojen seuraaminen ei kaikissa kouluissa ole kiinteä osa koulun yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän koordinoimaa yhteisöllistä hyvinvointityötä tai opiskeluhoillon vuosikelloa.

Poissaolojen tilastointia ja seuranta vaikeuttivat arviointitulosten mukaan yhtenäisten käytäntöjen ja toimintatapojen puute. Poissaolojen kirjaamisen haasteet vaikeuttivat vertailukelpoisen, yhdenmukaisen tiedon keräämistä. Systemaattinen seuranta yhdessä selkeiden tuntirajojen ja niihin kytkeytyvien toimenpiteiden kanssa, helpottaa poissaoloihin puuttumista.

” No mun mielestä toi poissaolojen seuranta ja siitä saatava data on yksi tärkeimmistä. Kouluissa on aika vähän semmoista tilastoitavaa faktaa mitä me pystytään niinku seuraamaan. Mun mielestä poissaolot kertoo aika paljon ja me saadaan monta semmoista keissiä kiinni mitkä niinku muuten jäisi ehkä vähän vähemmälle huomiolle.

Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistoiminnan aikana kehitettiin ja kokeiltiin yhdenmukaista poissaolojen luokittelutapaa kahdessa pilottihankkeessa, yhteensä kolmentoista opetuksen järjestäjän perusopetuksen kouluissa (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistoiminnassa pilotoitu yhdenmukainen poissaolojen luokitus

POISSAOLOLUOKITUS	LUOKITUKSEN SELITYS
Terveydellisiin syihin liittyvä poissaolo	Oppilas on fyysisesti poissa koulusta (sairaana, fyysiseen ja/tai psyykkiseen terveydenhoitoon liittyvä tapahtuma / vastaanottokäynti esim. hammaslääkäri, terapia tai leikkaus). Kirjauksen voi tehdä huoltaja tai opettaja huoltajan ilmoituksen perusteella.
Ennalta anottu vapaa	Huoltajan ennalta anoma vapaa, myös yksittäiset oppitunnit ja koulupäivät (lomamatka, harrastukseen liittyvä poissaolo, etävanhemmalla). Opettaja kirjaa poissaolon huoltajan ilmoittaman tiedon tai anomuksen perusteella.
Muu selvitetty poissaolo	Käytetään vain niissä tapauksissa, jolloin poissaolo ei kuulu mihinkään muuhun kategoriaan (esim. POL36S, omaehtoinen karanteeni, odottamaton perhetilanne). Huoltajan tai opettajan kirjaus.
Luvatton poissaolo, selvitetty	Huoltajan tai opettajan selvittämä luvattomaksi luokiteltu poissaolo (pinnaus tai yli oppitunnin kestävä myöhästyminen).
Selvittämätön poissaolo	Koululla ei tietoa miksi lapsi on poissa. Poissaolo voidaan opettajan tai huoltajan toimesta selvittää ja merkinnän luokkaa muuttaa.

Kaikille selkeä ja yhtenäinen poissaolojen kirjaamisen toimintatapa on tärkeää niin poissaolojen juurisyiden selvittämisessä kuin poissaoloihin puuttumisessakin. Seuranta-tieto voi auttaa näkemään ongelmia, jotka muuten olisivat voineet jäädä pimentoon. Yhdenmukaista poissaolojen luokittelua pilotoineilta kouluilta kerätty aineisto osoitti, että luokittelu koettiin toimivaksi ja kattavaksi. Koulujen esittämät luokittelua koskevat kehittämissuhteukset koskivat ensisijaisesti luokittelun soveltamisen tueksi tarjottavia ohjeistuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi kesäkuussa 2023 julkaisemassaan käsikirjassa (Sergejeff 2023) kansallisen suosituksen poissaolojen luokittelusta poissaolojen seurannan yhdenmukaistamiseksi. Yhtenäisen luokituksen käyttöönotto on ensimmäinen askel kansallisesti yhdenmukaisen tilastotiedon keräämisen mahdollistamiseksi. Ohjeessa tuodaan esiin myös poissaolojen tilastointia ja seurantaa koskevia tietosuojaan liittyviä näkökulmia. Ohjeistuksessa kuvataan myös ministeriön tavoite kansallisesta poissaolojen tilastoinnista.

Itsearviointikysymykset:

- Onko poissaoloista saatavissa helposti seurantatietoa niin luokan, koulun kuin opetuksen järjestäjänkin tasolla? Käytetäänkö opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemaa ohjeistusta poissaolotiedon luokittelusta?
- Hyödynnetäänkö poissaoloista saatua tietoa systemaattisesti sekä koulun että koko opetuksen järjestäjän tasolla?
- Onko poissaolojen seurantaan sovittu selkeät rakenteet ja vastuut? Käydäänkö poissaolotietoa läpi koulutasolla yhteisöllisessä opiskeluhuoltoryhmässä?
- Miten poissaoloihin liittyvän toimintamallin toimivuutta arvioidaan koulun ja opetuksen järjestäjän tasolla? Millaista seurantatietoa ja palautetta toimintamallista kerätään? Miten toimintamallin arviointi kytkeytyy poissaoloista saatavaan tilastotietoon? Miten toimintamallia kehitetään siitä kertyneen tiedon pohjalta?

Huomio läsnäolon ja kouluun kiinnittymisen tukemiseen

Arviointiaineiston mukaan opetuksen järjestäjät ja koulujen henkilöstö arvioivat, että poissaoloihin liittyvissä toimintamalleissa ei ole kiinnitetty riittävästi huomioita poissaolojen ehkäisemiseen. Laadullisessa opetuksen järjestäjiltä kerätyssä haastatteluaineistossa nostettiin esiin koulun toimintakulttuurin ja kohtaamisen merkitystä. Erityisesti ennaltaehkäisevän työn osalta korostui tarve kehittää kiinnittymistä tukevaa toimintakulttuuria. Kyse ei ole siis vain resursseista vaan tietyn tasoisesta ajattelutavan muutoksesta. Haastatteluissa painottui välitön, paineeton ja kynnyksetön oppilaiden kohtaaminen. Kouluun kiinnittymistä tulee vahvistaa koulun arjessa osana vuorovaikutuskulttuuria ja päivittäisiä pedagogisia ratkaisuja.

Arviointiaineiston mukaan koulujen henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien käsitykset koulussa viihtymisestä ja yhteisöllisyyttä edistävästä käytännöstä erosivat toisistaan. Henkilöstön vastauksissa korostuivat erilliset ryhmäytymis- ja teemapäivät yhteisöllisyyden vahvistajina. Vähemmän vastauksissa korostuivat oppilaiden jatkuva ryhmäyttäminen, kaverisuhteiden aktiivinen tukeminen sekä kouluun kiinnittymistä tukevat opetuskäytännöt. Oppilailta ja huoltajilta kerätyssä aineistossa puolestaan painotettiin arkisten kohtaamisten merkitystä koulun arjessa.

Tarve jatkuvan ryhmäyttämisen käytäntöjen vahvistamiselle tunnistettiin opetuksen järjestäjille pidetyissä haastatteluissa laajasti. Se nähtiin keskeisenä poissaoloja ennaltaehkäisevän työn välineenä. Jatkuvan ryhmäyttämisen käytäntöjen osalta opetuksen järjestäjät nostivat esiin nimenomaan rakenteiden sekä koulun toimintakulttuurin kehittämisen merkitystä. Niin kutsutut oman ryhmän tunnit ja erilliset tunnit ryhmäyttämiseen, erityisesti yläkoulussa, saatetaan kokea ylimääräisiksi ”hupitunneiksi”, eivätkä aineenopettajat ole aina halukkaita luopumaan oman opetettavan aineen tunteista. Mahdollisina ratkaisuinahan tähän esitettiin esimerkiksi oman ryhmän tuntien lisäämistä tuntikehykseen, opettajien

täydennyskoulutusta, lisää materiaaleja ryhmäyttämisen tueksi sekä kohtaamista ja ryhmäyttämistä osana kaikkea arkista toimintaa ja oppitunteja.

Kouluyhteisössä onkin syytä luoda yhteistä ymmärrystä siitä, mitä ryhmäyttäminen eri toimijoiden näkemysten mukaan tarkoittaa ja miten ryhmän toimivuutta, oppilaiden tutustumista toisiinsa sekä turvallisen ilmapiirin rakentumista tuetaan jatkuvasti koulun arjessa opetuksen ja muun koulutyön osana. Oppilaiden kouluun kiinnittymisestä ja sitä tukevista pedagogisista ratkaisuista on tarpeellista käydä jatkuvaa keskustelua koulun henkilöstön kesken, jotta pedagogiset näkökulmat tulevat erillisten teemapäivien ja tapahtumien ohella huomioituksi yhteisöllisyyden ja kouluun kiinnittymisen tukemisessa.

Luokanvalvojan tai -ohjaajan tehtävä on tärkeä kouluun kiinnittymisen näkökulmasta, mutta kuormittaa opettajia⁹

Arvioinnin tulokset nostivat esiin luokanopettajien ja yläkouluissa luokanohjaajien¹⁰ merkittävän roolin poissaolojen ehkäisyssä, seuraamisessa sekä varhaisessa puuttumisessa. Arviointiaineiston perusteella luokanohjaajan rooli yläkoulussa oppilaiden kouluun kiinnittymisen tukemisessa on tärkeä. Luokanohjaajan tehtäväkenttä on hyvin moninainen ja tästä syystä tehtävä koetaan myös hyvin kuormittavaksi. Erityisesti huomiota tuloksissa herättää se, että jopa kolmannes opettajista ei koe luokanohjaajana toimimista itselleen mieluisaksi tehtäväksi.

Luokanohjaajan työtä kuormittaa erityisesti ajan puute. Luokanohjaajan työtehtäviin käytetään keskimäärin 3,2 tuntia viikossa. Opettajat kokevat, että erityisesti pedagogisten asiakirjojen laatimiseen, monialaiseen yhteistyöhön sekä poissaoloihin puuttumiseen on liian vähän aikaresurssia käytössä. Näissä teemoissa opettajat kaipaavat myös osaamisen vahvistamista.

Luokanohjaajien työn tueksi tarjotaan eri kouluissa erilaisia rakenteita. Yleisimmät työtä tukevat rakenteet ovat luokkatasoinen luokanohjaajien tiimi (64 %) sekä säännöllinen yhteistyö erityisopettajan kanssa (60 %). Vain hieman yli puolet opettajista ilmoittaa, että omassa koulussa on kirjalliset ohjeistukset luokanohjaajan roolista ja tehtävistä.

Valtaosa opettajista pitää kouluun kiinnittymisen tukemista tärkeänä osana luokanohjaajan työtä.

⁹ II: "Luokanohjaajuus vaatii opettajilta monenlaista osaamista – yläkoulun luokanohjaajien kokemuksia työtä tukevista rakenteista, kouluun kiinnittymisen tukemisesta sekä poissaoloihin puuttumisesta" (Markkanen ja Pusa 2023a)

¹⁰ Arvioinnissa käytettiin käsitettä luokanohjaaja kuvaamaan yläkoulussa omasta valvontaluokasta vastuussa olevaa opettajaa. Tästä tehtävästä käytetään usein myös nimitystä luokanvalvoja. Tätä nimitystä käytetään myös virkaehtosopimuksessa. Käsite luokanohjaaja on kuitenkin otettu viime vuosina laajasti käyttöön ja se kuvaa paremmin tehtävää kouluun kiinnittymisen tukemisessa pelkästään oppilaiden koulunkäynnin valvonnan sijaan.

Luokanohjaajina toimivista opettajista:

- 57 % toteuttaa oman valvontaluokkansa kanssa säännöllisesti sellaista toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää oppilaiden keskinäistä tutustumista. 22 % oli tätä koskevan väittämän kanssa eri mieltä.
- 58 % kokee, että ryhmän toiminnan tukemiseen ei ole riittävästi aikaa.
- 28 % kokee oman osaamisensa oppilaiden ryhmäyttämiseen riittämättömäksi.

Kyselyyn vastanneista luokanohjaajista kolme neljäsosaa ilmoitti, että oppilaiden poissaolot herättävät omalla valvontaluokalla huolta. Luokanohjaajat kokevat myös jäävänsä poissaolotilanteissa liian usein ilman riittävää tukea muilta koulun ammattilaisilta.

Itsearviointikysymykset:

- Onko poissaoloja ehkäisevän työn painopiste kouluun kiinnittymisessä ja läsnäolon vahvistamisessa?
- Onko luokanopettajan ja luokanohjaajan/-valvojan rooli kouluun kiinnittymisen tukemisessa määritelty selkeästi? Onko työhön tarjolla riittävästi tukea?
- Miten oppilaiden jatkuvaa ryhmäytymistä tuetaan? Millaisia toimintatapoja on luotu oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiselle?

Monialainen yhteistyö poissaoloihin puuttumisessa

Ongelmallisiin poissaoloihin puuttuminen vaatii usein monialaista yhteistyötä, jossa yhdistyy sekä pedagogisen tuen että yksilökohtaisen opiskeluhuollon tuen tarpeiden selvittäminen, tuen suunnittelu ja toimeenpano. Keskeiset arviointitulokset osoittavat, että poissaoloihin puuttumisen toimintatavoissa ja niiden johdonmukaisuudessa on suurta vaihtelua koulujen ja opetuksen järjestäjien välillä. Luokanopettajat sekä luokanvalvojina /-ohjaajina toimivat yläkoulun aineenopettajat ovat merkittävässä roolissa poissaolojen seuraamisessa sekä ongelmallisten poissaolojen tunnistamisessa. Havaitessaan oppilaan koulunkäyntiin liittyviä muutoksia opettajan vastuulla on käynnistää tilanteen selvittäminen. Tähän liittyy asian ottaminen puheeksi oppilaan ja huoltajan kanssa, tarvittaessa useampaan otteeseen. Arviointiaineiston perusteella luokanohjaajat kokevat kotien kanssa tehtävän yhteistyön sekä poissaolojen puheeksi ottamisen usein haasteelliseksi. Opettajat kokevat saavansa liian vähän tukea poissaolotilanteiden selvittämiseen. Myös opiskeluhoitopalveluiden resurssit huolestuttivat opettajia. Toisaalta myös huoltajat kokevat epävarmuutta siitä, miten erilaisissa poissaolotilanteissa tulisi toimia. Tarvitaankin sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämistä että poissaolojen toimintatapoihin liittyvää tiedottamista.

Monialaisen yhteistyön sekä eri toimijoiden roolien selkiyttäminen nousikin arviointitulosten perusteella esiin selkeänä kehittämiskohteena. Arviointitulosten mukaan kouluissa käytetään monipuolisesti, joskin vaihtelevasti, erilaisia tukitoimia ja toimintatapoja pitkittyneissä poissaolotilanteissa. Vastausten perusteella erilaiset mahdolliset tukitoimet ja tilanteet, joissa niitä hyödynnetään, eivät kuitenkaan ole kovin selkeästi jäsennettyjä. Koulun johto ja henkilöstö kuvasivat tukitoimia avovastauksissa tiiviisti ja yleisellä tasolla. Poissaolojen taustalla on useita erilaisia tekijöitä ja näin ollen myös tarvittavat tukitoimet vaihtelevat tapauksesta toiseen.

Myös luokanohjaajille tehty tiedonkeruu osoitti, että koulujen käytännöissä on suuria eroja. Luokanohjaajilta kysyttiin avokysymyksellä myös sitä, keiden toimijoiden tai tahojen kanssa he tekevät yhteistyötä oppilaiden poissaoloihin liittyen. Vastaukset vahvistavat ku-

vaa siitä, että poissaolotilanteissa tarvitaan sen taustasyistä riippuen erilaista laaja-alaista tukea. Koulujen välillä on myös eroa siinä, millaisia tukirakenteita monialaisessa tuessa on tarjolla. Opettajien mainitsemat toimijatahot on listattu taulukkoon 3. Kouluissa on tärkeää luoda ja vakiinnuttaa monialaisen työskentelyn toimintapolut sekä pyrkiä avoimeen yhteistyöhön oppilaan, huoltajien, koulun ja opiskeluhoitopalveluiden sekä koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen välillä.

TAULUKKO 3. Luokanohjaajien mainitsemat yhteistyötahot poissaoloihin puuttumisessa

TOIMIJA/YHTEISTYÖTAHO	MAININNAT
Kuraattori	622
Erityisopettaja	377
Terveystenhoitaja	335
Rehtori / Koulun johto	297
Koulupsykologi	231
Lastensuojelu /sosiaalityöntekijä	188
Opinto-ohjaaja	116
Opetusvelvollisuuteen sitomaton työntekijä (kouluvalmentaja, yhteisöohjaaja jne.)	51
Muut koulun ulkopuoliset toimijat	47
Nuorisotoimi/ -palvelu	28
Sairaalakoulu	16

Monialaisen yhteistyön käytäntöjen sekä eri toimijoiden roolien ja yhteistyön toimintatapojen selkeyttäminen on arviointiaineiston perusteella yksi tärkeimmistä kehittämiskohdeista. Kouluissa on tärkeää luoda ja vakiinnuttaa monialaisen työskentelyn toimintapolut sekä pyrkiä avoimeen yhteistyöhön oppilaan, huoltajien, koulun ja opiskeluhoitopalveluiden sekä koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen välillä. Monialaisen yhteistyön käytäntöjen osalta arviointiaineistossa näkyi voimakkaasti käynnissä oleva rakennemuutos opiskeluhoitopalveluiden siirryttyä hyvinvointialueiden hoidettavaksi. Hyvinvointialueiden käynnistyminen oli vaikuttanut merkittävästi myös muihin monialaisen yhteistyön toimijoihin sekä muuttanut aikaisemmin toimineita yhteistyön käytänteitä sekä verkostoja. Jatkossa onkin erittäin tärkeä seurata näiden muutosten vaikutuksia oppilaiden, perheiden ja koulujen näkökulmasta.

Itsearviointikysymykset:

- Ovatko monialaisen yhteistyön toimintatavat ja eri toimijoiden roolit poissaolotilanteissa selkeät?
- Onko oppilaan tukimuotojen suunnittelu ja toteuttaminen koordinoitua silloin, kun oppilaalla on samanaikaisesti tarve oppimisen ja koulunkäynnin sekä yksilökohtaisen opiskeluhoitopalvelun tuella?

Kouluvalmentajien toimenkuva on kehittymässä – olennaista on kiinnittää työ osaksi koulun hyvinvointityön rakenteita

Kouluvalmentajatyö¹¹ on oppilaiden kouluun kiinnittymistä ja läsnäoloa tukevaa arjen kohtaamista kouluympäristössä. Tavoitteena on tukea myönteistä kouluilmapiiriä, ennaltaehkäistä poissaoloja sekä vähentää koulussa olemisen esteitä. Kouluvalmentaja tukee ja vahvistaa osaltaan opiskeluhoito- ja opetussuunnitelmaan kirjattuja toimintakulttuuria ja hyvinvoinnin tukemista ohjaavien periaatteiden toteutumista. Hän edistää oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä koulussa yhdessä muun henkilöstön kanssa. Työ on suunnitelmallista työskentelyä oppilaiden hyvinvoinnin ja koulunkäynnin tukemiseksi niin yhteisön, ryhmien kuin yksittäisten oppilaiden näkökulmasta ja tarpeista. Työn keskiössä on oppilaiden kuunteleminen, kohtaaminen, tukeminen ja eteenpäin ohjaaminen. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023).

¹¹ Sitouttavan koulu yhteistyön pilottihankkeissa oli mahdollista ohjata resurssia opetusvelvollisuuteen sitomattomien työntekijöiden, eli kouluvalmentajien, toimenkuvan ja työtapojen kehittämiseen. Opetusvelvollisuuteen sitomattomista työntekijöistä käytettiin arvioinnin tiedonkeruussa ja julkaisuissa nimitystä kouluvalmentaja, sillä se vakiintui kansallisessa kehittämistyössä yhteiseksi kattokäsitteeksi, joka pitää sisällään kaikki erilaiset nimikkeet, joita paikallisessa kehittämistyössä on käytetty. Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistyössä on määritelty kouluvalmentajatyön tavoitteita. Kehittämistyön yhteydessä on julkaistu hyviä käytäntöjä yhteen koottu Kouluvalmentajatyön käsikirja.

Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämistyössä kouluvalmentajien toimenkuvaa on jäsenetty jakamalla työmuodot yhteisölliseen työhön sekä kohdennettuun työhön. Yhteisöllinen työ on nimensä mukaisesti koulu yhteistyön kanssa ja sen yhteisöllisyyden edistämiseksi tehtyä työtä. Se pitää sisällään esimerkiksi koulun viihtyvyyden ja kouluun kiinnittymisen edistämistä, yhdenvertaisuuden vahvistamista, oppilaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä, kiusaamisen ehkäisyä, yksinäisyyden ennaltaehkäisyä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista, vertaissuhteiden tukemista. Kohdennettu työ puolestaan on tiettyihin tilanteisiin, oppilaisiin tai pienempiin ryhmiin kohdistettua työtä. Se voi pitää sisällään esimerkiksi luokkien tai erillisten ryhmien tukemista tarve- ja ilmiölähtöisesti, ristiriitojen selvittämistä ja kaveritaitojen vahvistamista, saatavilla oloa ja arjen tilanteissa tukemista tilapäisesti ja palveluiden piiriin saattamista (esim. pedagoginen tuki, opiskeluhoitopalveluiden tuki, muut palvelut). (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2023.)

Kouluvalmentajien oman arvion mukaan työ painottuu yhteisöllisen työn muotoihin, mutta myös kohdennetun työn osuus oli joidenkin työntekijöiden toimenkuvassa merkittävä. Arviointitulosten mukaan keskimäärin 60% toimenkuvasta arvioitiin olevan yhteisöllistä työtä ja 40 % kohdennettua työtä. Tulosten mukaan kouluvalmentajien työnkuvien kirjastamisessa on edelleen kehitettävää. Vastaajista alle puolet ilmoitti, että heille on tehty kirjallinen toimenkuvaus. Kouluvalmentajien välillä oli vaihtelua myös siinä, millaisiin koulun henkilöstön yhteisiin kokousrakenteisiin he osallistuivat. Lähes kaikki kouluvalmentajat osallistuivat koulukohtaisen yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän kokouksiin. Neljä viidestä vastaajasta ilmoitti osallistuvansa koko koulun henkilöstön yhteisiin kokouksiin ja hieman yli puolet vastaajista osallistui opettajien kokouksiin.

Kouluvalmentajien työn edellytyksistä sekä tuloksellisuudesta ja sen välittömistä vaikutuksista kerättiin palautetta niin kouluvalmentajilta itseltään, koulun henkilöstöltä kuin oppilailtakin. Arviointitulokset osoittavat, että kouluvalmentajien työ on koettu koulun henkilöstön, oppilaiden sekä työntekijöiden itsensä näkökulmasta mielekkääksi ja tärkeäksi. Kaikilta eri toimijoilta kerätyn palautteen perusteella erityisesti kouluvalmentajan toimenkuvan rajaus ja selkeyttäminen vaatii edelleen kehittämistä. Kouluvalmentajien työn

tuloksellisuuden kannalta merkityksellistä on kouluvalmentajan työn kiinnittäminen osaksi yhteisöllisen työn rakenteita koulussa sekä yhteisössä käytävä yhteinen keskustelu työn tavoitteista, työmuodoista ja eri toimijoiden välisen yhteistyön käytännöistä.

Haastattelujen mukaan opetuksen järjestäjät suhtautuvat kouluvalmentajien työhön myönteisesti. Haastatteluun osallistuneiden mukaan tällainen henkilöstö oli toivottu lisä koulujen arkeen. Erityisesti kouluvalmentajatoiminnan kohdalla korostettiin vahvempaa kansallisen normiohjauksen tarvetta. Haastateltavat toivoivat nimikkeiden lakisääteisyttä ja rahoitus pohjan vahvistamista, jotta toimenkuvan kehittäminen ei olisi vain erilaisten hankerahoitusten varassa.

Myös oppilaat tunnustivat kouluvalmentajatyössä monenlaisia välittömiä vaikutuksia. Eniten he kokivat kouluvalmentajan toiminnan ja läsnäolon vaikuttaneen siihen, että koulussa kuunnellaan enemmän oppilaiden mielipiteitä ja ollaan kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista. Kouluvalmentajan koettiin myös lisänneen yhteishenkeä koulussa ja helpottaneen joidenkin oppilaiden kouluun tuleamista.

Eryyisen merkille pantavaa on, että oppilaiden kokemukset kouluvalmentajien toiminnasta erosivat merkittävästi sen perusteella, kuinka vahvasti oppilaat kokivat olevansa kiinnittyneitä kouluun. Arviointitulosten mukaan heikommin kouluun kiinnittyneet oppilaat olivat vähemmän tietoisia kouluvalmentajien toiminnasta ja tunnustivat myös vähemmän toiminnan välittömiä vaikutuksia. Lähes puolet kouluun heikommin kiinnittyneistä oppilaista kertoi, että heillä ei ollut kokemusta kouluvalmentaja toiminnasta koulussa. Kouluvalmentajien toiminta oli myös heidän kokemustensa mukaan vaikeammin saavutettavaa. Lisäksi heikommin kouluun kiinnittyneet oppilaat tunnustivat kouluvalmentajan toiminnan vaikuttaneen vähemmän ryhmän yhteishenkeen ja ilmapiiriin koulussa.

Keskeiset tulokset eri toimijoilta kerätystä palautteesta on koottu seuraavaan taulukkoon:

TAULUKKO 4. Yhteenveto eri toimijoiden näkemyksistä kouluvalmentajatyöstä koulussa

OPPILAAT	KOULUVALMENTAJAT	KOULUN JOHTO JA HENKILÖSTÖ
<p>30 % tunnisti, että kouluissa kuullaan enemmän oppilaiden mielipiteitä ja kuulumisia.</p> <p>28 % koki kouluvalmentajan toiminnan parantaneen ilmapiiriä koulussa.</p> <p>21 % koki toiminnan lisänsen oman luokan hyvää yhteishenkeä ja/ tai työrauhaa.</p> <p>16 % kertoi saaneensa kouluvalmentajalta tukea oppimiseen liittyvissä asioissa.</p> <p>15 % kertoi saaneensa kouluvalmentajalta tukea omiin henkilökohtaisiin huoliin ja vaikeuksiin.</p> <p>15 % koki, että kouluvalmentajan toiminnan ja läsnäolon myötä kouluun tuleminen on helpottunut.</p>	<p>66 % koki, että kouluvalmentajan rooli koulu yhteisössä on määritelty selkeästi</p> <p>96 % koki voivansa itse vaikuttaa oman toimenkuvan sisältöön.</p> <p>90 % koki, että yhteistyö koulun muiden toimijoiden kanssa on toimivaa.</p> <p>90 % ilmoitti kohtaavansa oppilaita koulun käytävillä päivittäin.</p> <p>76 % ilmoitti tukevansa ja tsemppaavansa oppilaita vähintään viikoittain.</p> <p>80 % teki monialaista työtä vähintään viikoittain</p> <p>82 % järjesti välituntitoimintaa vähintään viikoittain.</p> <p>47 % ilmoitti ohjaavansa oppilaita muiden ammattilaisten avun luokse vähintään viikoittain.</p>	<p>70 % koki kouluvalmentajan toimenkuvan ja roolin olevan selkeä koulu yhteisössä.</p> <p>72 % koki kouluvalmentajan työn vahvistaneen yhteisöllisyyttä koulussa.</p> <p>83 % arvioi, että yhteistyö kouluvalmentajan ja opetushenkilöstön välillä toimii hyvin.</p> <p>55 % koki, että kouluvalmentajan toimenkuvasta ja roolista on käyty koulu yhteisössä riittävästi yhteistä keskustelua.</p>

” Yksilötasolla oppilaat ovat kokeneet helpottavana, että ovat päässeet juttelemaan matalalla kynnyksellä ja saaneet apua. Olen tukenut oppilaiden jaksamista ja koulussa oloa. Olen pystynyt tarttumaan sellaisiin asioihin, mihin muilla kouluntoimijoilla ei ole aikaa/mahdollisuutta. Koen, että olen saanut rakennettua myös luottamuksellisia suhteita oppilaisiin ja he kokevat merkityksellisenä läsnäoloni koulussa. (opetusvelvollisuuteen sitomaton työntekijä)

” Ajattelen, että työni myötä yhteisöllisen ja osallistavan toiminnan määrä koulussa on lisääntynyt. Lisäksi oppilailla on yksi aikuinen enemmän kysymässä ”Miten menee?” valmiina kuuntelemaan ja pohtimaan asioita heidän näkökulmastaan. Tästä seuraa ajoittain kohtaamisia ja keskusteluja, joilla uskon olevan yksittäisen nuoren kohdalla vaikutusta. (opetusvelvollisuuteen sitomaton työntekijä)

Kouluvalmentajat saivat myös esittää näkemyksiään oman toimenkuvansa kehittämistä. Vastauksissa korostui toimenkuvan selkeyttäminen ja kehittäminen sekä koulu yhteisön kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen. Työnkuvan selkeyttämistä toivottiin oman työn hallinnan kannalta, mutta myös kouluvalmentajan tekeminen tunnetuksi muille sidosryhmille koettiin tärkeäksi. Kouluvalmentajatyön kehittämisessä on tärkeä huomioida myös se, miten toiminta tavoittaa erilaisia oppilaita ja kohtaa heidän tarpeitaan. Heikosti kouluun kiinnittyneiden oppilaiden tavoittamiseksi on kehitettävä uudenlaisia kohtaamisen tapoja.

Itsearviointikysymykset kouluvalmentajatyön kehittämisen ja arvioinnin tueksi:

- Onko kouluvalmentajalle tehty kirjallinen toimenkuvaus?
- Onko kouluvalmentajan työn tavoitteista, työmuodoista ja yhteistyöstä koulun muiden toimijoiden kanssa käyty koulu yhteisössä yhteistä keskustelua?
- Mihin koulun hyvinvointityön rakenteisiin kouluvalmentaja osallistuu? Mikä on hänen roolinsa erilaisissa työryhmissä ja verkostoissa?
- Miten kouluvalmentajan työstä tiedotetaan oppilaille ja huoltajille?
- Miten oppilaiden toiveita kouluvalmentajan järjestämästä toiminnasta kartoitetaan?
- Miten kouluvalmentajan työn tavoitteissa ja käytössä olevissa työmuodoissa huomioidaan erilaiset oppilaat ja erityisesti niiden oppilaiden tavoittaminen, jotka ovat heikommin kiinnittyneitä kouluun?
- Miten kouluvalmentajatyöstä kerätään palautetta?

Oppilaiden kokemuksia kouluun kiinnittymisen tukemisesta ja poissaoloihin puuttumisesta¹²

46 % oppilaista ei tule mielellään kouluun

81 % oppilaista tuntee kuuluvansa osaksi porukkaa omassa luokassaan

63 % oppilaista osallistuu mielellään koulun yhteisiin tapahtumiin

37 % oppilaista kokee, että koko koulun yhteisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin osallistuminen ei ole heille mieluisaa

5 % oppilaista täysin tai melko eri mieltä siitä, että heillä on koulussa ainakin yksi ystävä

65 % oppilaista kokee, että kouluissa ollaan kiinnostuneita heidän mielipiteistään

73 % oppilaista kokee koulun aikuisten lähestymisen itselleen helpoksi

14 % oppilaista oli heikosti kouluun kiinnittyneitä¹³

¹² Oppilaiden näkökulmasta esitettyjä tuloksia löydät erityisesti osajulkaisusta IV: "Porukkaan kuulumista, ulkopuolisuutta ja yksilöllisiä toiveita" – oppilaiden kokemuksia kouluhyvinvoinnin edistämisestä" (Markkanen, Pusa & Hietala 2023) ja loppuraportista (Markkanen & Pusa 2023b).

¹³ © Asteikko 1–4; keskiarvosummamuuttuja, joka on muodostettu väittämistä "Tunnen kuuluvani osaksi porukkaa omassa luokassani", "Osallistun mielelläni koko koulun yhteisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin", "Mielipiteistäni ollaan koulussa kiinnostuneita", "Minun on helppo lähestyä koulun aikuisia", "Tulen yleensä mielelläni kouluun". Summamuuttuja jaettiin kahteen luokkaan: heikosti kiinnittyneet, ka. <2, vahvasti kiinnittyneet, ka. >2.

Kokemus kiinnittymisestä kouluun vaikuttaa oppilaiden näkemyksiin yhteisöllisyyttä edistävästä toiminnasta

Oppilaille koulupäivän tekee mieluisaksi ystävät, mielenkiintoiset oppitunnit ja mukava tekeminen välitunneilla. Yhteisöllisyyttä edistävät toimintamuodot eivät kuitenkaan ole kaikille oppilaille samalla tavalla mielekkäitä. Arviointiaineiston perusteella oppilaiden toiveissa oli suurta vaihtelua heikosti ja vahvasti kouluun kiinnittyneiden oppilaiden välillä siinä, millaista yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa he toivovat. Kouluun jo vahvasti kiinnittyneet oppilaat olivat kaiken kaikkiaan tyytyväisempiä nykyisten toimintatapojen yleisyyteen. Heikommin kiinnittyneissä oppilaissa oli vähemmän niitä, jotka olivat tyytyväisiä nykyiseen toimintaan. Rauhalliset tilat tai mahdollisuudet vetäytyä ja rauhoittua koulupäivän aikana oli ainoa yhteisöllisyyttä edistävä toimintamuoto, jota valtaosa heikosti kouluun kiinnittyneistä oppilaista toivoi kouluun enemmän.

Kouluun vahvasti kiinnittyneet toivoivat enemmän tapahtumia ja järjestettyjä aktiviteetteja. Sen sijaan ne oppilaat, jotka olivat heikommin kiinnittyneitä kouluun, toivoivat enemmän mahdollisuuksia rentoihin kontakteihin.

Koulussa onkin tärkeä huomioida oppilaiden erilaiset lähtökohdat ja toiveet, kun yhteisöllisyyttä edistävää toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan. Esimerkiksi monipuolisten kuulemisen tapojen käyttäminen mahdollistaa erilaisille oppilaille omien kokemustensa ja toiveidensa esiintuomisen.

58 % oppilaista toivoi kouluun enemmän opetukseen liittyviä retkiä tai projekteja

49 % oppilaista toivoi kouluun lisää rauhallisia tiloja

38 % oppilaista toivoi lisää koko koulun yhteisiä tapahtumia ja teemapäiviä

30 % oppilaista toivoi lisää yhteistä tekemistä oman luokan kanssa

25 % oppilaista toivoi oppilaiden mukaan ottamista yhteisöllisyyttä edistävän toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen

! Kaikkien näiden toimintamuotojen osalta noin joka kahdeksas oppilas toivoi, että kyseistä toimintaa olisi omassa koulussa vähemmän.

” *Toivoisin lisää luokan kanssa pidettäviä yhteisiä oppitunteja, joilla ei opiskeltaisi vaan enemmän tutustuttaisiin toisiin.*

Itsearviointikysymykset:

- Miten oppilaiden jatkuvaa ryhmäytymistä tuetaan?
- Miten huomioidaan heikommin kouluun kiinnittyneet oppilaat yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia koskevia toimintatapoja kehitettäessä?
- Miten oppilaiden osallisuuden vahvistaminen huomioidaan?
- Miten kouluun kiinnittymistä tukevia pedagogisia ratkaisuja hyödynnetään ja kehitetään?

Kouluun palaaminen poissaolon jälkeen

17 % oppilaista ilmoitti, että hänellä oli kuluneen lukuvuoden aikana ollut niin paljon poissaoloja koulusta, että niiden vuoksi oli käynnistetty jotakin tukitoimenpiteitä koulussa.

4 % oppilaista ilmoitti olleensa kuluneen lukuvuoden aikana usein luvottomasti poissa koulusta

Lähes joka viidennellä oppilaalla on kokemusta koulun toimenpiteistä poissaolotilanteissa. Poissaolojakson jälkeen oppilaat toivoivat mahdollisuutta palata kouluun mahdollisimman suunnitelmallisesti ja heidän omia toiveitaan kuunnellen. He toivovat, ettei paluuseen kiinnitettäisi liikaa huomiota, vaan että tilanteeseen voisi totutella rauhassa, pienin askelin. Esimerkiksi rästiin jääneet koulutehtävät voivat aiheuttaa häpeää tai ahdistusta ja nostaa kynnyksen kouluun paluuseen, jolloin olisi tärkeää, että koulussa olisi selkeä vastuunjako palaavan oppilaan vastaanottamisesta ja tekemättömien tehtävien koordinoimisesta.

Myös opetuksen järjestäjien edustajat tunnistivat kouluun paluun poissaolojakson jälkeen olevan kohta, jossa tarvitaan vahvaa toimintakulttuurin muutosta siinä, miten koulussa suhtaudutaan pitkään poissaolleen oppilaan paluuseen tai epäsäännöllisesti koulua käyvien oppilaiden kohtaamiseen.

” *Että jokainen olisi tervetullut sinne oppitunnille omine puutteineen ja haasteineen ja myöhästymiseen mielen päällä olevine asioineen, että jotenkin niinku sellaista koulukulttuuria voisi vielä kehittää eteenpäin. (opetuksen järjestäjän edustaja)*

Itsearviointikysymykset:

- Onko poissaolojen ehkäisyä ja puuttumista käsittelevään toimintamalliin sisällytetty myös toimenpiteet yhteydenpitoon poissaolojakson aikana sekä oppilaan kouluun paluun tukemiseksi poissaolon jälkeen?
- Miten oppilaan omat toiveet kouluun paluun tukemisesta kartoitetaan ja huomioidaan?
- Miten kodin ja koulun yhteistyötä vahvistetaan poissaolotilanteissa sekä kouluun paluussa poissaolon jälkeen?

Huoltajien kokemuksia kouluun kiinnittymisen tukemisesta ja poissaoloihin puuttumisesta¹⁴

Huoltajat tarvitsevat lisää tietoa koulussa tehtävästä hyvinvointityöstä sekä poissaolojen ehkäisyn ja puuttumisen toimintatavoista

90 % huoltajista kertoo tietävänsä keneen koulussa voi olla yhteydessä huolen herätessä

77 % huoltajista kokee saavansa tarpeeksi tietoa koulun toimintatavoista ja käytännöistä

74 % huoltajasta kokee, että heitä kuunnellaan lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa

32 % huoltajista kokee, että koulusta ei tarjota huoltajille konkreettisia vinkkejä siihen, miten he itse voivat tukea oman lapsensa koulunkäyntiä.

28 % huoltajista kokee, että koulu tukee huoltajien keskinäistä yhteistyötä ja tarjoaa mahdollisuuksia tutustua muihin huoltajiin

19 % huoltajasta kokee, että oman lapsen koulussa ei puututa riittävän tehokkaasti kiusaamiseen

¹⁴ Huoltajien näkökulmasta esitettyjä tuloksia löydät erityisesti osajulkaisusta I: "Huoltajat ovat usein epä tietoisia koulun toimintatavoista oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja poissaoloihin puuttumiseksi" (Markkanen 2023) sekä arvioinnin väliraportista (Markkanen ym. 2022) ja loppuraportista (Markkanen & Pusa 2023b).

Huoltajat ovat pääsääntöisesti melko tyytyväisiä kodin ja koulun välisen yhteistyön ja yhteydenpidon toimivuuteen. Koulun hyvinvointityön toimintatavoista huoltajat ovat kuitenkin usein epätietoisia. Jopa kolmannes huoltajista ei osannut sanoa tuetaanko oppilaiden yhteistyön tekemistä oppitunneilla, muiden hyvinvointityön toimintatapojen (teemapäivien ja tapahtumien järjestäminen, oppilaiden mielipiteiden kuuleminen ja huomioiminen, kiusaamiseen puuttuminen sekä oppituntien ulkopuolisen toiminnan järjestäminen) kohdalla 9–22 % huoltajista kertoi, ettei osaa sanoa toteutetaanko tämänkaltaista toimintaa koulussa.

” En oikeastaan tiedä, tehdäänkö. Kotiin asti ei ole kantautunut tällaisesta tietoa.

25 % huoltajasta kertoi olleensa joskus huolissaan lapsensa koulupoissaoloista

34 % huoltajista ei tiennyt millainen poissaoloihin puuttumisen malli koulussa on käytössä

38 % huoltajista arvioi toimintamallin toimivaksi

40 % huoltajista ei osannut ottaa kantaa mallin toimivuuteen

25 % huoltajasta kokee, että poissaoloista ei käydä keskustelua huoltajien ja koulun välillä

29 % huoltajista kokee, että ohjeistuksissa poissaolojen ilmoittamiseen olisi jonkin verran kehitettävää

10 % huoltajasta kertoo, ettei koulussa ole ollenkaan ohjeistusta poissaolojen ilmoittamiseen

18 % huoltajista on joskus hyväksynyt lapsensa poissaolon ilman varsinaista syytä

Huoltajat tarvitsevat selkeämpää viestintää kouluilta siitä, millaiset poissaoloihin puuttumisen käytännöt koulussa ovat. Huoltajat kaipaavat myös selkeämpiä ohjeistuksia siihen, miten poissaoloista tulee ilmoittaa.

” Miten ja kenelle ilmoitetaan lyhyet poissaolot, kuten lääkärikäynti kesken koulupäivän?

” Ohjeistus kuinka ilmoittaa pidemmästä sairauspoissaolosta olisi tarpeen. Ei siis varsinainen loma-anomus vaan tilanteissa, joissa tiedetään jo etukäteen sairauksien jatkuvan useita päiviä.

E erityisen epätietoisia huoltajat olivat siitä, miten heidän tulisi toimia silloin, jos poissaololle ei ole selkeää syytä tai oma lapsi on luvattomasti poissa koulusta. Epätietoisuutta oli myös siitä, miten koulussa toimitaan, kun oppilas on luvatta pois.

Olisi tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa koulun toimintatavoista, jotta he osaisivat myös kotona käydä keskustelua siitä, miten oma lapsi viihtyy koulussa ja millaisia kokemuksia oppilailla itsellään on koulun toiminnasta yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

” Ei ole vaihtoehtoa luvalliselle ei sairaudesta johtuvalle poissaololle. Pommiin nukkuminen on aina luvaton. Jos lapsella aamulla on ahdistusta, eikä kouluun meno onnistu, olen merkinnyt sen sairaspöissaoloksi.

Itsearviointikysymykset:

- Miten läsnäolon merkitystä ja poissaoloihin liittyvää toimintamallia käsitellään osana kodin ja koulun yhteistyötä?
- Onko huoltajille annettu selkeät toimintaohjeet siitä, miten erilaisissa poissaolotilanteissa tulee toimia?
- Ovatko poissaolojen taustasyiden selvittämisen käytännöt selkeät ja yhdenmukaiset?

Säännöllisen koulunkäynnin haasteiden tunnistaminen, varhainen puuttuminen ja poissaolot

62 % huoltajista arvioi, että koulu puuttuu riittävän varhain oppilaiden poissaoloihin

17 % huoltajista arvioi, että poissaoloihin ei puututa tarpeeksi varhain

30 % huoltajista on sitä mieltä, että koulussa ei kiinnitetä riittävästi huomiota koulunkäynnin ongelmien varhaisiin merkkeihin

47 % huoltajista ilmoitti oman lapsen poissaoloihin liittyvien tukitoimien käynnistyneen heidän aloitteestaan. 40 % huoltajista puolestaan ilmoitti opettajan tai luokanvalvojan ottaneen yhteyttä kotiin.

Monet huoltajat toivovat koulun kiinnittävän enemmän huomiota koulunkäynnin haasteiden tunnistamiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Huoltajien kokemukset ja käsitykset koulun toiminnasta poissaolotilanteista vaihtelivat. Erityisesti huoltajien mielestä kehittämistä on säännöllisen koulunkäynnin haasteiden varhaisessa tunnistamisessa sekä varhaisessa poissaoloihin puuttumisessa. Oman lapsen poissaoloihin liittyvät toimenpiteet olivat usein käynnistyneet huoltajan omasta aloitteesta.

Poissaoloihin voisi yrittää vaikuttaa jo aiemmin ja mahdollisuuksien mukaan joustaa esim. suoritustavoissa. Koulu voisi ehkä tukea enemmän pääsemään aikaisemmin myös koulun ulkopuolisen tuen piiriin.

9 % huoltajista kertoi, että lapsen poissaolot olivat käynnistäneet tukitoimia koulussa

Poissaolojen taustalla oleviksi syiksi huoltajista:

- 34 % ilmoitti sairauden
- 28 % mielen hyvinvointiin liittyvän tekijän
- 20 % koronasta johtuvan poissaolon
- 16 % koululähtöisen poissaolon (esimerkiksi koulun ilmapiiri tai kiusaaminen)
- 1 % kodin tai perheen tilanteesta johtuvan poissaolon
- 1 % ennalta-anotun vapaan

Huoltajat tunnistivat poissaolojen taustalla sekä yksilöön, kouluun että kotiin liittyviä tekijöitä. Useimmat huoltajat mainitsivat poissaolojen taustalla olevan useita syitä. Heistä merkittävä osa tunnisti poissaolojen taustalla paljon koululähtöisiä syitä.

Huoltajat, joilla oli kokemusta koulun toiminnasta lapsen poissaolotilanteissa, olivat tulosten mukaan melko tyytyväisiä tilanteen hoitamiseen ja tarjottuun apuun. Kuitenkin heistäkin merkittävä osa oli sitä mieltä, että poissaoloihin ei ollut kiinnitetty huomiota tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.

Oman luokan kaveriongelmat ja toisten kiusaaminen. Muutama kaveri löytyy toisilta luokilta, mutta epävarmuus siitä, mitä aamulla kouluun lähtiessä päivä tuo tullessaan ja kiusataanko tänään, vaikeuttaa välillä kouluun menoa.

Yhteenveto

Kahden lukuvuoden aikana kerätty sitouttavan koulu yhteistyön arviointiaineisto osoitti, että kouluun kiinnittymisen ja poissaoloihin puuttumisen toimintatapojen kehittämistyössä on tapahtumassa muutos poissaoloihin liittyvässä ajattelutavassa ja viitekehyksessä. Poissaoloihin puuttumisen sijaan huomiota kiinnitetään kouluun kiinnittymisen tukemisen sekä läsnäolon tukemiseen. Ongelmalliset koulupoissaolot ovat haastava ilmiö, joiden taustalla on lukuisia erilaisia syytekijöitä. Poissaolojen ennaltaehkäisy ja puuttumisen toimenpiteitä kehitettäessä on tärkeä tarkastella eri toimijoiden näkemyksiä ja kokemuksia.

Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi vahvisti kansallista koulupoissaoloihin liittyvää tietopohjaa. Arvioinnin tulokset nostivat esiin näkökulmia, joita on tärkeä huomioida, kun kouluun kiinnittymistä ja poissaoloihin puuttumista tukevien toimintatapojen kehittämistyötä jatketaan.

Arvioinnin keskeisinä tuloksina voidaan todeta, että erityisesti seuraavat näkökulmat ovat tärkeitä toimintatapoja kehitettäessä:

Opetuksen järjestäjät ja koulun henkilöstö:

- Ajantasainen tilastotieto on avainasemassa tietoon perustuvassa päätöksenteossa. Poissaoloista kerättävää tilastotietoa tulee vahvistaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tiedon hyödyntämiseen niin ongelmien tunnistamisessa, poissaoloihin puuttumisen toimintatapojen kehittämisessä kuin oman toiminnan arvioinnissakin.
- Kouluun kiinnittymistä ja poissaoloihin puuttumista tukevien toimintamallien juurruttamiseen ja niiden jatkuvaan seurantaan ja kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota, jotta yhtenäiset, varhaista puuttumista korostavat toimintatavat juurtuvat käyttöön.
- Poissaolojen taustasyiden selvittämisen toimintatapoja tulee kehittää ja kirkastaa eri toimijoiden välistä työnjakoa ja rooleja tähän liittyen.

- Luokanvalvojina / -ohjaajina toimivien opettajien työn tueksi tarvitaan uudenlaisia rakenteellisia ratkaisuja sekä osaamisen vahvistamista.
- Monialainen yhteistyö, toimintaympäristö ja rakenteet ovat muuttuneet merkittävästi viime vuosina. Poissaoloihin liittyviä monialaisen yhteistyön toimintatapoja tulee selkeyttää. Erityisesti on huomioitava yksilökohtaisen monialaisen tuen sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen yhdistäminen ja tätä tukevien käytäntöjen selkeyttäminen.

Oppilaat:

- Kouluun kiinnittymistä ja oppilaiden vertaissuhteita tulee tukea osana arkista koulutyötä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä pedagogisiin ratkaisuihin, jotka mahdollistavat toisiin tutustumisen.
- Yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia vahvistavia toimintatapoja kehitettäessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota niiden oppilaiden tavoittamiseen, jotka ovat jo heikosti kiinnittyneitä kouluun.

Huoltajat:

- Huoltajille on tarjottava riittävästi tietoa koululäsnäolon merkityksestä, poissaoloihin liittyvistä toimintatavoista sekä siitä, miten erilaisissa poissaolotilanteissa tulee toimia.

Lähteet

Kearney C.A. 2016. Managing school absenteeism at multiple tiers: An evidence-based and practical guide for professionals. Oxford University Press.

Kearney, C.A., Benoit, L., González, C., & Keppens, G. 2022. School attendance and school absenteeism: A primer for the past, present, and theory of change for the future. *Frontiers in Education*, 7.

Kouluvalmentajatyön käsikirja – Opas opetukseen sitomattoman toimijan työskentelyyn koulussa. 2023. Saatavilla (25.11.2023): <https://heyzine.com/flip-book/e9e95f9b6a.html#page/2>.

Markkanen, E-L. 2023. Huoltajat ovat usein epä tietoisia koulun toimintatavoista oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja poissaoloihin puuttumiseksi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 15:2023.

Markkanen, E-L. & Pusa, A-M. 2023a. Luokanohjaajuus vaatii opettajilta monenlaista osaamista – yläkoulun luokanohjaajien kokemuksia työtä tukevista rakenteista, kouluun kiinnittymisen tukemisesta ja poissaoloihin puuttumisesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 14:2023.

Markkanen, E-L. & Pusa, A-M. 2023b. Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi – Arvioinnin loppuraportti. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2023.

Markkanen, E-L., Pusa, A-M. & Hietala, R. 2023. ”Porukkaan kuulumista, ulkopuolisuutta ja yksilöllisiä toiveita” – oppilaiden kokemuksia kouluhyvinvoinnin edistämisestä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 16:2023.

Markkanen, E-L., Rumpu, N., Saarinen, J., Hyvärinen, N., Henriksson, P., Lantela, L., Lumme, M., Paalasmaa, J., Palmu, M. & Palmu, I. 2022. Sitouttavan koulu yhteistyön arviointi – Arvioinnin väliraportti. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2022.

Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartointus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:9

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96.

Perusopetuslaki 628/1998. Saatavilla (30.11.2023): <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Pusa, A-M. & Markkanen, E-L. 2023. Erilaisia lähestymistapoja ja vaihtelevia asenteita – opetuksen järjestäjien kokemuksia poissaoloihin liittyvien toimintatapojen kehittämistä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 13:2023.

Sergejeff, J. 2023. Yhteisellä koulutiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:27. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki. Saatavilla (22.11.2023): <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165025>.

KARVI

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus
PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 HELSINKI
kirjaamo@karvi.fi
vaihte: 029 533 5500
karvi.fi